

Ю.П. Курза

Приватний підприємець, Київ

СТРАТЕГІЯ СТРУКТУРНИХ РЕФОРМ В ЕКОНОМІЦІ ТА НОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ



Проведено аналіз економічного, науково-технологічного, новаційного статусу України та державної політики в цих сферах з точки зору науково-технологічного, конкурентного розриву та оборотності технологій (новацій). Запропонована стратегія по створенню нової диверсифікованої новаційної економіки шляхом науково-технологічного трансферу силами міжнародних компаній — світових технологічних лідерів.

Ключові слова: трансфер, конкурентний розрив, диверсифікація, пріоритет, новація, інвестиція, стратегія.

I. ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРНОЇ ТА НОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Основою сучасного економічного та соціального розвитку країн являється новаційність економіки як здатність до оборотності технологій (оборотності новацій), що забезпечує конкурентні переваги та зростання рівня життя.

Сьогодні можна вирізнити 2 типи розвитку країн:

1) розвиненість, досягнену тривалим періодом власного та спільного розвитку (Європейські країни, США);

2) розвиненість, як результат загального трансферу технологій, суспільно-політичних та економічних моделей розвитку від розвинених країн-донорів до країн-реципієнтів (Японія, Південна Корея, Туреччина, Китай та ін.), що мав свої різні форми. Успіх цих країн був закріплений тим, що вони остаточно влилися в світовий ринок і розвиваються синхронно та спільно з іншими розвиненими країнами.

1. Українська ретроспектива

Російська імперія, СРСР (і Україна в їх складі) завжди були реципієнтами та отримували імпульси розвитку від донорів — західних країн. Так було, починаючи з часів Петра I, коли суспільний розвиток країни за європейськими зразками відбувався переважно у військовій, адміністративній, культурній та науковій сферах. Так було і під час реформ починаючи від другої половини XIX ст. до 1914 року, коли близько 70 % промислового капіталу Російської імперії складав іноземний капітал з розвинених країн Заходу. Індустріалізація в СРСР у 20–30-і роки XX ст. була проведена за провідної ролі та міжнародного посередництва проектного бюро *Альберта Кана* (США), що діяло під назвою «Держпроектбуд». У цей період весь новий промисловий потенціал СРСР був створений західними компаніями та західними технічними спеціалістами (країн Європи та США). Відбудова СРСР, що зазнав величезних економічних, майнових та кадрових втрат у ході Другої світової війни, відбувалася на основі репарацій, накладених на Німеччину

та її союзників у війні. Репарації полягали у вивезенні з цих країн та розміщенні на території СРСР технічно передових на той час виробництв та продукції, технічної документації та спеціалістів. Цей перенесений промисловий рівень і потенціал дав стрімкий ріст економіки СРСР у 50–60-і роки та породив оманливу впевненість у перевагах соціалістичного ладу. А неможливість в умовах соціалістичного централізованого управління самостійно і якісно розвинути його в подальшому, *по-перше*, призвела до економічного застою, створила науково-технологічний розрив (відставання) між радянською промисловістю та промисловістю розвинених країн у цивільному секторі економіки (адже Афганістан, на відміну від європейських країн, не міг стати для неї науково-технологічним донором), а *по-друге* — унеможливила нормальне економічне існування, розвиток та конкурентоспроможність замкнутої радянської економіки і стала чи не головною причиною краху соціалізму в СРСР та й самого СРСР в 1991 році.

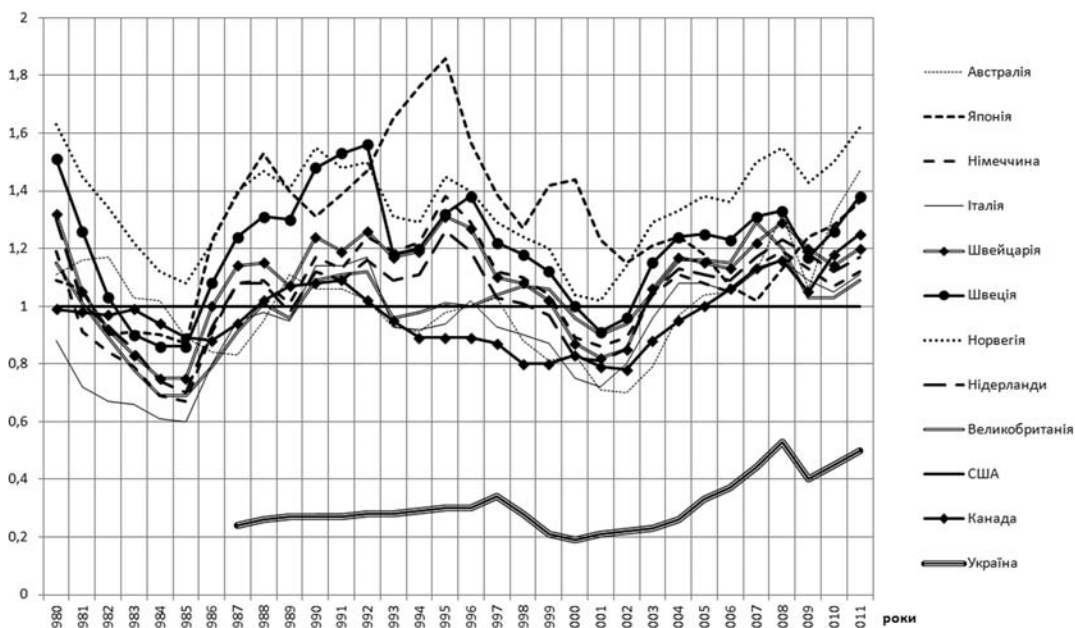
Отже, протягом останніх сторіч (принаймні, з часів європейського Відродження та Промислової революції в Європі) Російська імперія та СРСР були культурними та технологічними реципієнтами, а практично весь внутрішній інтелектуальний продукт у них створювався на основі церковнослов'янської (давньоболгарської) мови. Російська імперія та СРСР являють приклад непослідовних та незавершених модернізаційних реформ, що не дозволяло їм закріпитися в розвиненому світі, оскільки це закінчувалося періодами самоізоляції, за що країна потім платила надзусиллями та надвтратами або розвалювалася. Будь-які посилення на досвід самостійного індустріального розвитку СРСР як на приклад для наслідування Україною самостійного розвитку на основі пріоритетів не враховують того, що насправді ніякого самостійного індустріального розвитку СРСР не було.

2. Україна. Період незалежності

Україна отримала в спадок від СРСР сформовану характерну суспільну психологію, нау-

ково-технологічний розрив, морально застарілу виробничу сферу четвертого технологічного укладу, недорозвинену споживчу сферу та систему управління економікою, що ґрунтувалася на централізованому плануванні та директивному доведенні до підприємств виробничих завдань і ресурсів, а отже — повністю виключала з управління на мікрорівні таку функцію, як розробка цілей на ринку та їх досягнення. Тобто, крім науково-технологічного розриву Україна успадкувала ще й управлінський розрив. Тому, опинившись у ринкових умовах, більшість підприємств не тільки не змогли розробити нові цілі своєї діяльності на ринку на основі самоорганізації та саморозвитку, але навіть не змогли відтворювати існуючу до того виробничу кооперацію. Науково-технологічний та управлінський розриви разом склалися в конкурентний розрив, що не дозволяє українським підприємствам в умовах відкритості української економіки конкурувати з підприємствами розвинених країн, міжнародними компаніями (МК). Це лише підтверджує тезу, що впевнене існування та розвиток в умовах ринку можливі лише після тривалого власного розвитку або після трансферу сучасних технологій та управлінської культури від розвинених країн.

У 1990-і роки виживання галузей та підприємств відбувалося за принципом відносно простого виробництва напівпродуктів з мінімальною кооперацією та наявністю ліквідних (біржових) закордонних ринків стандартних товарів, тобто найпростіших виробничо-управлінських форм. Так основою українського експорту стала металургійна та хімічна крупнотонажна продукція. Її конкурентноздатність попри моральну та фізичну зношеність галузей досягалася завдяки низькому рівню заробітної плати порівняно з іншими країнами та заниженому курсу національної валюти. Тому ці галузі стали також основою і всієї української економіки, бо більшість високотехнологічних підприємств та галузей зі складною кооперацією виявилися або зруйнованими в конкуренції, уп-



Примітка: Подано за даними Світового банку.

Рис. 1. Відносне відхилення ПКС від номінального валютного курсу [ПКС/К]; номінальний курс – 1

равлінській неспроможності, або зовсім втраченими, українська економіка – в значній мірі деіндустріалізованою та ще менш диверсифікованою, ніж за часів СРСР (недиверсифікованою), а реальний ВВП України від 1990 до 1999 рік упав майже на 60 %. Експорт країни – це обличчя її економіки.

І хоча у 2000-і роки відновлювальне зростання української економіки відбувалося значними темпами переважно завдяки росту світових цін на продукцію українського експорту та заниженому курсу гривні, подолати наслідки економічного розгрома 1990-х років, відновити втрачені та створити нові сучасні галузі в економіці через конкурентний розрив так і не вдалося. Деіндустріалізованість та недиверсифікованість економіки обумовлюють те, що розвиток та споживання країни забезпечується не внутрішнім виробництвом, а імпортом та тягнуть за собою підсилений попит на нього. В тому числі через це валютний курс гривні в 2–3 рази слабший за паритет купівельної спроможності (ПКС) (рис. 1).

За даними Держстату України частка імпорту до ВВП в 2000 р. складала 58 %, а в 2010 р. – 53 %. Імпорт же, в свою чергу, базується на валютних надходженнях від того недиверсифікованого експорту, який здатна дати недиверсифікована економіка. Через таку критичну залежність від зовнішньоекономічної діяльності Україна стає особливо вразливою від зовнішніх економічних криз, що обертається для неї падінням експорту, виробництва, ВВП, імпорту, девальвацією гривні та черговим падінням і так низького рівня життя. Курс гривні являється найважливішим показником соціально-економічного стану України, оскільки показує в скільки разів вона змушена переплачувати за необхідний імпорт. Відхилення номінального курсу гривні від ПКС безпосередньо відображає низький соціально-економічний статус України за споживанням імпорту порівняно з розвиненими країнами та різницю між експортним та внутрішнім секторами економіки в оплаті праці (див. рис. 1). Валютно-курсове регулювання – це ключовий інстру-

мент макроекономічного управління недиверсифікованою економікою, а хибне поводження з ним призвело до рукотворних криз 1998—1999, 2008, 2012—2013 рр. та засвідчило про такі ж проблеми в державному управлінні економікою на макрорівні, як і на мікрорівні. Так Україна платить за свою деіндустріалізованість, економічну недиверсифікованість, нерозвиненість, які можна розглядати як близькі, але різні проблеми.

Деіндустріалізованість української економіки обумовлює її низьку загальну виробничу потужність, низький рівень ВВП та доходів на одну особу, високий рівень безробіття (за принципом: економіки менше, ніж населення; населення більше, ніж економіки) та загальний низький соціальний статус. За даними Світового банку в 2010 р. ВВП на одну особу в Україні за ПКС склав близько 6720 дол. США, що може також бути загальним показником бідності населення на тлі інших країн, де ВВП на одну особу складав: у Швеції — 47 198 дол. США — 39 029, Німеччині — 37 260, Великобританії — 35 904, Франції — 33 820, Японії — 33 753, Китаї — 7 600. Безробіття в Україні з врахуванням трудової міграції може сягати до 30 % від працездатного населення, а чисельність самого населення від 1991 до 2011 р. зменшилася з 52 млн. до 45,7 млн. осіб.

Недиверсифікованість української економіки (через вузькість її спеціалізації) не дозволяє забезпечувати країні сучасний спектр споживання власним виробництвом та знижує ефективність (товарне наповнення) національних грошей, занижує курс гривні та здорожчує споживання необхідного імпорту (рис. 1).

Тому головною соціально-економічною проблемою України являється бідність, породжена деіндустріалізованістю, недиверсифікованістю, технологічною відсталістю її економіки, що не дозволяє мати високі соціальні стандарти. І оскільки потенціал відновлювального росту цієї економіки вичерпався, то основним ресурсом її розвитку стає її диверсифікація на сучасному конкурентоспроможному техноло-

гічному рівні і, фактично, створення нової економіки.

3. Існуюча державна структурна та новаційна політика

Ні в науковому середовищі, ні в державних органах законодавчої та виконавчої влади України ніколи не виникало сумнівів у тому, що подальший соціально-економічний розвиток країни може відбуватися лише на основі активного впровадження науково-технологічних досягнень у виробництво та споживання, новаційної діяльності, але ніколи усвідомлено та цілеспрямовано не ставилося питання про одночасну з цим диверсифікацію економіки та проведення інших супутніх реформ, що свідчить про відсутність чіткої структурної політики як такої. Останній законодавчий акт з цього питання Закон України №5205 від 06.09.2012 р. «Про стимулювання інвестиційної діяльності в пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», як і попередня Державна програма розвитку промисловості на 2003—2011 рр., затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 1174 від 28.07.2003 р., визначають структурну політику, спрямовану на спеціалізацію через пріоритети, а не на диверсифікацію української економіки. Термін «*диверсифікація економіки*» в державних рішеннях різного рівня згадується суто декларативно.

Для заохочення новаційної діяльності підприємств держава готова була створювати найширші умови сприяння аж до бюджетного фінансування науково-технологічної, новаційної діяльності також на основі затверджених пріоритетів з огляду на обмеженість бюджетних ресурсів. А в основі пріоритетів лежав складний та суперечливий синтез поглядів про місце України в міжнародному поділі праці, її спеціалізацію, розвиток та використання її конкурентних переваг, просто бажання зберегти існуючі наукові та виробничі напрямки, традиційні базові галузі, що консервувало існуючу економічну структуру України, з *одного бо-*

ку, та про бажану нову структуру української економіки з точки зору її перспективності, переходу від четвертого до п'ятого технологічного укладу, до постіндустріального (інформаційного) суспільства, з іншого боку.

Принцип пріоритетів реалізовувався починаючи з Постанови Верховної Ради України №2705 від 16.10.1992 р. «Про пріоритетні напрями розвитку науки та техніки», де всі пріоритети склали сім загальних напрямків: 1) охорона природного середовища, 2) здоров'я людини, 3) сільськогосподарське виробництво, 4) ефективна енергетика, 5) ресурсозбереження, 6) нові матеріали, 7) інформаційні технології, і закінчуючи сьогоднішнім законодавством про розвиток науки і техніки та новаційну діяльність. Згідно з Законами України № 433 від 16.01.2003 р. та № 3715 від 08.08.2011 р. «Про пріоритетні напрями новаційної діяльності в Україні», Законом України № 2519 від 09.09.2010р. «Про внесення змін до Закону України "Про пріоритетні напрями розвитку науки та техніки" та інші акти» можна виокремити вже 19 напрямків:

1) фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України в світі та сталого розвитку суспільства і держави;

- 2) інформаційні та комунікаційні технології;
- 3) енергетика та енергоефективність;
- 4) раціональне природокористування;
- 5) науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань;
- 6) нові речовини та матеріали;
- 7) розвиток біотехнологій, генно-інженерних технологій;
- 8) машинобудування та приладобудування;
- 9) розвиток високоякісної металургії;
- 10) нанотехнології;
- 11) високотехнологічний розвиток сільськогосподарства та переробної промисловості;

- 12) транспортні технології;
- 13) технології вуглевидобування та безпеки праці;
- 14) бурове нафтогазове обладнання;
- 15) технології зварювання та споріднені процеси;
- 16) побутова та комунальна електронна техніка;
- 17) лазерні технології;
- 18) робототехніка;
- 19) озброєння та військова техніка.

Кабінет Міністрів України, який згідно з законодавством визначає середньострокові галузеві новаційні пріоритети, вдається до такої деталізації, що навіть грід- та клауд-технології визначає новаційним пріоритетом, котрий потребує бюджетної підтримки, як, наприклад, у Постанові №942 від 07.08.2011 р. А в Постанові №397 від 17.03.2012 р. новаційними пріоритетами названо «впровадження сучасних видів дротів», «заміна застарілого електротехнічного обладнання на сучасне енергозберігаюче» та т. п. заміни старого обладнання. Такий широкий та детальний спектр пріоритетів навіть уже суперечить закладеному в принцип пріоритетів задуму, бо робить державне сприяння майже суцільним за поданими заявками та примарним з точки зору бюджетного фінансування. Але такий облік новацій (нововведень) дозволяє мати статистику росту питомої ваги підприємств, що їх здійснювали: з 8,2 % в 2005 р. до 13,6 % в 2012 р. за даними Держстату України (що дуже мало) або статистику росту абсолютної кількості найменувань впроваджених процесів та продукції, яка не дозволяє оцінювати ситуацію, або ж статистику росту бюджетного фінансування нововведень, що досяг у 2012 р. 224,3 млн. грн. і залишається неспівставно малим з потребами країни.

А тим часом справжня новаційна активність в українській економіці падає. Основний критерій новаційності — це наявність чи відсутність нової продукції (технологій) на ринку, а основними показниками новаційної активності (новаційності економіки) можна вважати:

а) оборотність технологій (нововведень), що показує міру технологічного оновлення продукції промисловості (економіки) через нововведення протягом одного року (% , коефіцієнт); повним відповідником цього показника виступає показник питомої ваги реалізованої новаційної продукції в загальному обсягу промислової продукції Держстату України та Євростату (рис. 2); б) середня тривалість обороту технологій (повного технологічного оновлення продукції промисловості, зміни економіки) – величина, зворотна оборотності технологій (рис. 3).

За цими показниками Україна значно поступається розвиненим країнам і її показники погіршуються. Вони вказують на тенденцію уповільнення технологічного оновлення української економіки – міра щорічного оновлення знижується, а тривалість обороту зростає, новаційність з року в рік падає.

Крім того, новаційність української продукції важко порівнювати за змістом з новаційністю продукції розвинених країн, бо важко назвати українською технологічною новацією продукцію, складену на основі імпортованих комплектуючих. Тобто при певному рівні розвитку підприємств новаційного розвитку не відбувається, а видозмінюється імпортом. Тому й статистична новаційність української продукції досить умовна. Рейтинг України в Глобальних новаційних індексах Корнельського університету (США) та Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ООН) у 2007–2013 рр. коливається в діапазоні 60–79-го місця.

Такий стан справ викликає закономірне занепокоєння. У Концепції розвитку національної новаційної системи, затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України №680 від 17.06.2009 р., наводяться численні недоліки та свідчення про «...неефективне використання власного новаційного потенціалу...», а основною причиною загрозливих тенденцій подальшого відставання України в технологічному розвитку від розвинених країн називається незбалансованість підсистем новаційної системи: державного регулювання, освіти, ді-

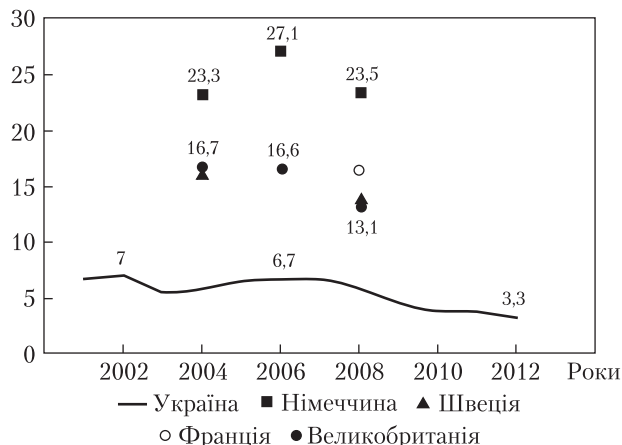


Рис. 2. Оборотність технологій у країнах (%)

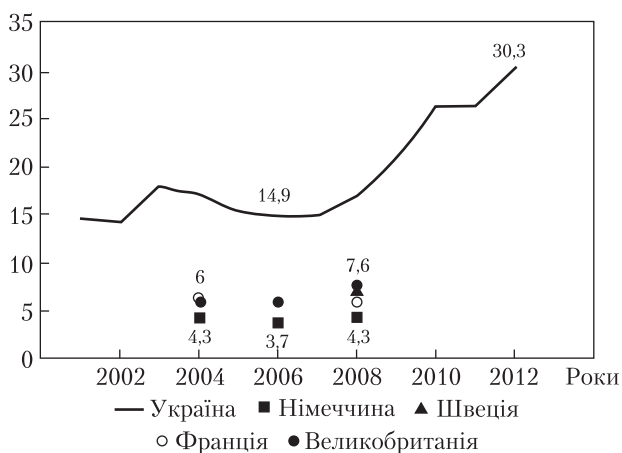


Рис. 3. Середня тривалість обороту технологій у країнах (роки)

яльності наукових установ, новаційної інфраструктури, виробників та споживачів нової продукції. Їх збалансування та вдосконалення розглядається як шлях подолання проблем. А в Концепції реформування державної політики в новаційній сфері, схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 691 від 10.09.2012 р. серед інших проблем технологічного відставання згадується про те, що «...більшість підприємств залишається технологічно відсталими, енергомісткими, а також не проводять новаційної діяльності...». Фактично в згаданих Концепціях відзначено відмову підприємств від новаційної діяльності на основі

власного новаційного потенціалу, що рівнозначно провалу новаційної політики, яка проводиться, її принципу самостійного новаційного розвитку на основі пріоритетів. І хоч українське законодавство передбачає прямі іноземні інвестиції, існуючий у країні інвестиційний клімат їх не приваблює. Замість аналізу причин такого стану Концепції передбачають все покращити та вдосконалити. Тому поза увагою залишилося значення наявних науково-технологічного, управлінського та конкурентного розривів, що лежать в основі проблем економічного та новаційного розвитку, тягнуть за собою неминучі наслідки, які можна розглядати в межах моделі оборотності технологій (оборотності нововведень).

1. В основі конкурентного розриву лежать:

а) розрив в озброєності науковим знанням, забезпеченим науковою технічною базою;

б) розрив у технологічному та кадровому забезпеченні виробництва, що втілює в собі сучасне наукове знання;

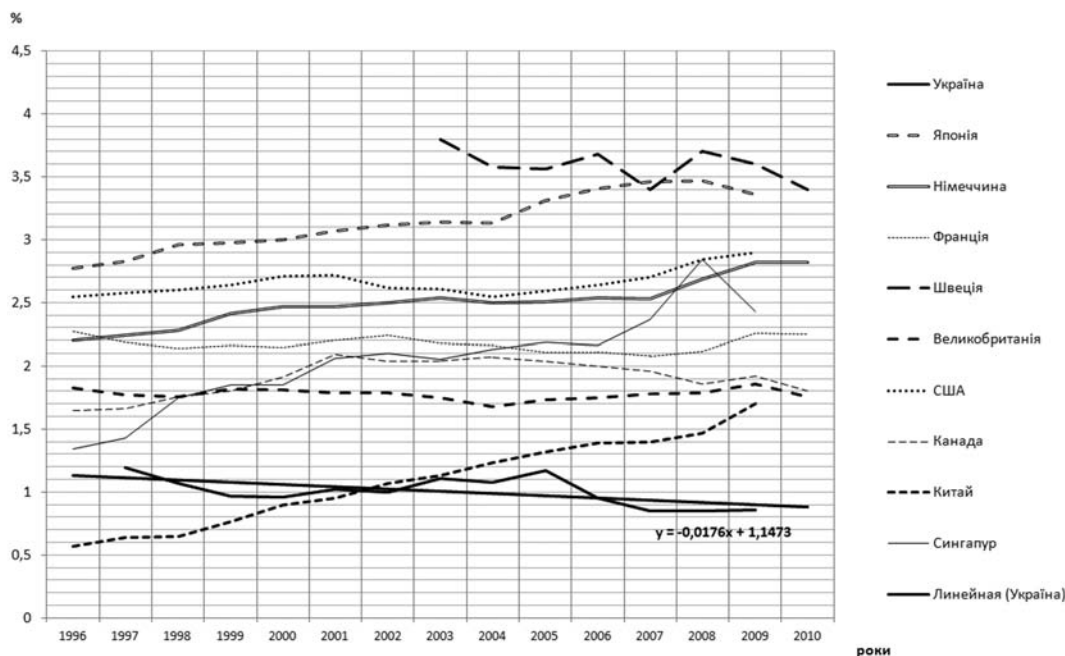
в) розрив у здатності управління сучасним новаційним процесом в усіх його складових.

Сучасна новаційна діяльність нерозривно та обопільно пов'язана з сучасною управлінською культурою, а довіра споживачів до виробника-новатора, до бренду за своїм значенням не поступається іншим чинникам.

Наявні науково-технологічний, управлінський, конкурентний розриви не дозволяють українським підприємствам розраховувати на власні НДДКР, освоєння та розвиток ліцензійних технологій як промислового призначення для підвищення ефективності виробництва, продуктивності праці, так і для нової споживчої продукції та конкурувати зі світовими технологічними лідерами як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

2. Порівняльна модель оборотності технологій (новацій) наочно демонструє, як з кожним оборотом технологій, який у розвинених країнах може означати, по суті, зміну поколінь технологій або принципів, радикальні новації, зростає науково-технологічний та конкурентний

розрив, відставання української економіки (рис. 2, 3). За один оборот технологій в Україні тривалістю 15–30 років розвинені країни встигають зробити 3–4 оберти технологій тривалістю 4–7 років та в 3–4 рази підвищити свою конкурентоздатність. При цьому, ринок вимагає від підприємства проведення не разової новації, а забезпечення подальшого циклічного розвитку технології синхронно з конкурентами або на їх випередження. Якщо цього забезпечити не можна, то й сама первинна новація виявляється марною або одноразовою подією, що не матиме продовження. Українські підприємства загалом, через науково-технологічний та конкурентний розрив, мають низький новаційний потенціал, неспроможні самостійно створювати та розвивати власний новаційний продукт у конкурентних умовах, забезпечити безперервність новацій, їх темп та якісний рівень, чим закладають подальше відставання. Саме різниця в темпах обороту технологій, їх інтенсивності стає вирішальним чинником науково-технологічного та конкурентного розривів і визначає різницю в розвитку. За таких умов науково-технологічний та конкурентний розриви стають для України зростаючими, якісними та нездоланими. Недаремно Україна посідає в рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму місце в дев'ятому десятку. Тому українські підприємства відмовляються від новаційної діяльності як від марної та недоцільної, що й зафіксували згадані вище Концепції новаційного розвитку України. Відповідно, на майбутнє можна прогнозувати подальше погіршення показників їх новаційної активності. А це тягне за собою падіння норми витрат на НДДКР до ВВП, її низхідну тенденцію в Україні як недоцільної діяльності в порівнянні зі стабільними або навіть висхідними тенденціями в розвинених країнах, що закладають їх майбутню новаційність (рис. 4). Тобто в Україні в умовах конкурентного розриву не обсяги НДДКР визначають майбутні нововведення, оборотність технологій як у розви-



Примітка: Подано за даними UNESCO

Рис. 4. Відсоток витрат на НДДКР до ВВП країн

нених країнах, а негативні новаційні наміри визначають обсяги НДДКР.

Економічні галузі в Україні остаточно втрачають перспективу розвитку, існування та зникають, а економіка остаточно деіндустріалізується та дедиверсифікується. Першими зникають наукомісткі галузі, що виступають на конкурентних ринках та потребують високої оборотності технологій, що вже відбулося в 1990-і роки, а останніми зникають технологічно консервативні галузі по мірі їх фізичного зношення, такі, як енергетична, хімічна або металургійна галузі.

3. Оборотність технологій не тільки створює нові науково-технологічні можливості для задоволення існуючих суспільних потреб, а й відкриває нові технологічні можливості для нових потреб, ще більше диверсифікуючи, розвиваючи споживання, приводячи до якісних змін у ньому. Тому чим більше технологічне відставання України, тим менш диверсифікована її економіка та убогіше споживання порівняно з технологічно розвиненими краї-

нами, тим більша вартість імпорту та його недоступність. Оборотність технологій через принципові нововведення, накопичення якісних змін у виробництві та споживанні призводить до зміни технологічного укладу як переходу до використання якісно нових науково-технологічних принципів, ефектів, нового рівня ефективності виробництва та споживання, якісних соціальних змін. Тривале, на рівних, співіснування в конкурентних сферах поруч з різними технологічними укладами неможливе через конкурентний розрив між ними і завершується зникненням (знищенням) застарілого укладу, застарілої економіки та соціальною катастрофою. Це пояснює деіндустріалізацію України в 1990-і роки та соціальний занепад, що йно її економіка стала відкритою перед вищим технологічним укладом. Так оборотність технологій, новаційність економіки стають необхідною умовою її розвитку та існування серед інших новаційних економік.

4. Якісні науково-технологічні, управлінські, конкурентні розриви розвиваються за

умови виникнення суттєвих різниць між країнами в оборотності технологій (новацій), коли високооборотні економіки стрімко відриваються в своєму розвитку від низькооборотних і стають для них недосяжними, з катастрофічними наслідками для останніх, а спонукальним чинником для їх оборотності виступає ринкова конкуренція та ініціатива. Науково-технологічне відставання СРСР склалося саме в умовах його безконкурентної, централізованої економічної системи, де конкуренцію пов'язували з нераціональним витрачанням ресурсів. Отримавши в 20-40-і роки ХХ ст. від розвинених країн Заходу технологічний рівень четвертого укладу, СРСР не зміг, на відміну від них, розвинути його до п'ятого, програв їм економічно та ідеологічно і припинив своє існування. Пострадянські країни і досі перебувають на рівні четвертого технологічного укладу та приречені на подальшу деградацію, не маючи змоги самостійно подолати конкурентний розрив та нехтуючи науково-технологічним трансфером від розвинених країн.

5. Саме по собі фінансування НДДКР з власних коштів українських підприємств або інших джерел не може замінити навичок систематичного отримання та впровадження наукових результатів, створення виробничо-технологічної бази та управлінської еволюції, що набуваються протягом багатьох обертів технологій у конкурентних умовах, та гарантувати нововведенням успіх на ринку, а тим паче воно не може перемістити підприємство з четвертого технологічного укладу до п'ятого або майбутнього шостого, як неможливо за допомоги тільки золота переміститися зі середньовіччя в сучасну технологічну епоху. Розвиненість досягається або шляхом тривалого періоду власного розвитку, оборотності технологій (Європейські країни, США), або шляхом науково-технологічного та управлінського трансферу від розвинених країн, що ліквідує якісний науково-технологічний розрив. Перший шлях доступний лише розвиненим країнам, для решти країн — вихід у трансфері. Гаранті-

єю цього виступає оборотність технологій та конкурентний розрив. Тому й відсутність успіхів України в новаційному розвитку на основі власного потенціалу та пріоритетів є закономірною.

Отже, модель оборотності технологій (новацій) пояснює, як утворюється конкурентний розрив, чому відстала економіка спочатку не може конкурувати, потім не може наздогнати і, нарешті, деградує та не може існувати.

Вищевикладене дозволяє констатувати, що є світові технологічні лідери, які довготривалою, інтенсивною та успішною новаційною діяльністю на ринку створюють конкурентний розрив, і є пострадянські підприємства, які самостійно не можуть його подолати і, фактично, втрачають перспективи. Цей факт схиляє до висновку, що в справі побудови новаційної економіки треба покладатися не на пострадянські підприємства, а на світових лідерів, що виступають як МК.

4. Міжнародні компанії як сучасний засіб виробничо-технологічного трансферу в Україну

Великі науково-виробничі комплекси — основна сучасна форма новаційно-виробничої діяльності в світі. Вони концентрують значні науково-технологічні, виробничі, фінансові та кадрові можливості, а їх прагнення використовувати можливості глобалізації, переваги різних країн визначає їх діяльність як міжнародну. Про це свідчить їх характеристика: на МК припадає близько 50 % світового промислового виробництва та 70 % світової торгівлі. МК — єдиний суб'єкт новаційної та виробничої діяльності, що забезпечує виконання необхідного для безперервного розвитку комплексу завдань:

- ✦ визначення та досягнення цілей діяльності, саморозвиток у конкурентному середовищі;
- ✦ формування повного новаційно-виробничого циклу від НДДКР до масового виробництва, збуту та утилізації використаної продукції будь-якої складності;
- ✦ інтеграція та кооперування в свою діяльність

суб'єктів новаційної діяльності інших видів, доведення їх розробок до масового виробництва;

- ✦ подолання та створення технологічних розривів (проривів), оборот технологічних та управлінських нововведень як засобів сучасної економічної конкуренції та розвитку;
- ✦ постійний якісний розвиток споживання на ринках;
- ✦ виробничий та структурний розвиток, ріст ефективності, збут товарної продукції на ринках, міжнародна логістика;
- ✦ розвиток людського потенціалу (виробничої, технічної, управлінської культури);
- ✦ всебічна міжнародна діяльність, що забезпечує глобальні можливості.

Міжнародні компанії протягом десятиріч доводять свою здатність до розвитку в умовах жорсткої конкуренції завдяки своїм науково-технологічним та управлінським перевагам, діють на горизонті технологічного майбутнього. Для подолання та створення конкурентних розривів вони вдаються до ще більшої концентрації своїх переваг на ринку шляхом утворення між собою складних стратегічних альянсів. Прикладами таких альянсів можуть бути в машинобудуванні: Ford-Mazda, Volkswagen-Suzuki, Volkswagen-Bentley, Volkswagen-Porsche, Renault-Nissan, Daimler-Chrysler та ін.; в галузі інформаційних технологій: Sony-Philips, Sony-Ericsson, Toshiba-Samsung, Sony-Samsung та ін. Інколи такі альянси (та й самі МК) зазнають на ринку провалів (Nokia) і навіть краху (Kodak), що тільки додатково підкреслює, якого рівня діяльності вимагають сучасні ринки.

Україна через конкурентний розрив практично не має належних виконавців новаційної діяльності, які стабільно доводять на ринку свою здатність до діяльності такого рівня. Тому єдиний можливий спосіб потрапити в коло розвинених країн та синхронізувати з ними свій розвиток, оборотність технологій — це використати можливості глобалізації для диверсифікації економіки України на основі

науково-технологічного та управлінського трансферів виробників-новаторів розвинених країн (світових технологічних лідерів — МК) як належних виконавців новаційно-виробничої діяльності.

5. Вимоги до структурної та новаційної стратегії

Вимоги до структурної та новаційної стратегії (далі — Стратегії) випливають з аналізу проблем та питань альтернативного їх зв'язання.

Основні проблеми України в контексті Стратегії:

1) деіндустріалізованість та недиверсифікованість української економіки, що не дозволяють мати виробничо-технологічну базу майбутнього новаційного розвитку та високі соціальні стандарти;

2) конкурентний розрив між економічно розвиненими країнами та пострадянською Україною, який складається з науково-технологічного та управлінського розривів на мікрорівні, та нездатність українських підприємств його подолати, що позбавляє їх та економіку в цілому перспектив існування та розвитку;

3) хибна та неефективна державна структура та новаційна політика, спрямована на збереження існуючої недиверсифікованої структури економіки, на подолання конкурентного розриву на основі пріоритетного сприяння тими, котрі цей розрив подолати не здатні — українськими підприємствами; нехтування можливостями МК — сучасними новаційно-виробничими лідерами як засобу науково-технологічного і управлінського трансферу та синхронізації розвитку української економіки з розвиненими економіками;

4) відокремлення державної новаційної політики та структурної політики однієї від іншої, новаційного розвитку країни від загального соціально-економічного розвитку, нехтування структурними реформами, диверсифікацією економіки як науково-виробничою основою новаційного розвитку.

Така державна політика потребує негайної зміни її як такої, що не відповідає потребам та потенціалу країни, а тому неналежна та неефективна.

Крім того, виявлені питання, в межах яких необхідно вибрати альтернативи їх розв'язання:

- ✦ вибір змісту структурної політики в економіці: спеціалізація (пріоритети) чи диверсифікація?
- ✦ співвідношення загальної структурної політики в економіці та новаційної політики: їх окремість чи спільність?
- ✦ способи та засоби розвитку: самостійний розвиток через власний потенціал українських підприємств чи науково-технологічний та управлінський трансфери від розвинутих країн через потенціал МК?

На ці питання необхідно відповісти в ході формулювання вимог до Стратегії для досягнення її збалансованості.

Формулювання вимог до Стратегії:

1. Вимоги до економічної структури. Основним, серед інших, чинником вибору доцільної економічної структури країни є демографічний чинник — чисельність населення країни та рівень його освіти за сучасного рівня розвитку продуктивних сил.

За сучасного рівня розвитку продуктивних сил 7-мільйонна Швейцарія, 4,9-мільйонна Норвегія або 5,4-мільйонна Фінляндія не можуть мати диверсифіковані економіки, а спеціалізуються лише в окремих галузях. Але високий сучасний технологічний рівень їх індустріального розвитку, конкурентні переваги та міжнародна економічна кооперація дозволяють їм мати високі показники ВВП на одну особу та високий рівень життя. А приклад Швеції доводить, що вже 10-мільйонне населення може забезпечити цілком диверсифіковану економіку. Стосовно 46-мільйонної України це означає, що вона тим паче здатна забезпечити диверсифіковану економіку та повністю забезпечувати за її рахунок свої суспільні потреби — в неї для цього є достатній людський потенціал та природні можливості. На-

томість Україна має недиверсифіковану, близьку до спеціалізованої, економіку, яка не відповідає суспільним потребам країни та не реалізує потенціал її можливостей. А слідування нею моделі розвитку на основі реалізації пріоритетних напрямків має системні недоліки:

- ✦ нарощування диспропорцій гіпертрофованої спеціалізації економіки, яка не може забезпечити сучасне споживання та зайнятість населення, але виробляє значні надлишки продукції, що не знаходять промислового використання, споживання в країні та експортуються (металургійної продукції близько 80 %);
- ✦ вразливість споживчої сфери, залежної від коливань зовнішньої кон'юнктури недиверсифікованого експорту та від імпорту, заниженого курсу гривні;
- ✦ занепад та зникнення галузей, що не потрапили до пріоритетів розвитку через конкурентний розрив, подальша дедиверсифікація та деіндустріалізація економіки;
- ✦ обмеженість нарощування виробництва в пріоритетних галузях через характер розміщення продуктивних сил;
- ✦ пріоритети як управлінська категорія означають вибір в умовах дефіциту ресурсів серед досяжних цілей тих, які можна ресурсно забезпечити; конкурентний розрив, різниця в технологічних укладах роблять такі цілі та пріоритети теоретично та практично недосяжними через відсутність належної науково-технологічної та виробничої баз, а значить, вони не можуть бути ні цілями, ні пріоритетами;
- ✦ українські підприємства, що працюють на сучасному, передовому науково-технологічному рівні, не страждають від конкурентного розриву та не потребують пріоритетної підтримки.

Спеціалізація — неналежна для України мета, а метод пріоритетів — неналежний та неможливий спосіб її досягнення. Для задоволення потреб та реалізації потенціалу України необхідно піддати її економіку максимально можливій індустріалізації, диверсифікації, де

пріоритети означають лише черговість, послідовність. Тобто змістом економічних, структурних реформ повинна стати зміна структури економіки на користь диверсифікації, яка являється формою індустріалізації. Іншою потребою України є саме новаційність економіки як запорука її конкурентоспроможності, існування та розвитку. При цьому неможливо мати окремі непов'язані структурну політику та новаційну політику, наче вони не стосуються одного й того ж об'єкта. Без новацій нема сучасної промисловості, а без промисловості в широкому розумінні нема сфери прикладання новацій. А значить, в Україні структурні реформи, диверсифікація економіки та її новаційний розвиток повинні стати спільною нерозривною метою в ході реалізації Стратегії.

2. Мета Стратегії як форми реалізації державної промислової та новаційної політики — створення в Україні нової сучасної диверсифікованої новаційної економіки, здатної до постійного відтворення та розвитку синхронно з розвиненим світом, що створює соціальні умови для життя та розвитку людини. Науково-технологічний розвиток не тільки створює соціально-економічні умови в країні, а й сам від них безпосередньо залежить, а тому повинен розглядатися в нерозривному зв'язку з розвитком всієї економіки. Низький соціальний статус призводить до низької соціальної мобільності, руйнування та відтоку інтелекту з країни та підриває новаційний потенціал.

3. Завдання структурної політики — диверсифікація економіки та створення науково-технологічних, конкурентних умов, основи для новаційного розвитку. Завдання новаційної політики — забезпечення подальшого безперервного новаційного розвитку диверсифікованої економіки для її ефективності.

4. Спосіб та засіб Стратегії. В умовах конкурентного розриву, скорочення життєвого циклу технологій, прискорення їх оборотності в світі, перед конкурентним потенціалом МК Україна не може покладатися на самостійний,

окремий технологічний розвиток як на належний шлях, бо це тільки збільшує технологічне та соціально-економічне відставання від зовнішнього світу. Самостійному структурному та новаційному розвитку протягом 20-и років надавався шанс, який закономірно реалізувати не вдалося, а показники країни щороку погіршуються. Час надати шанс іншому способу — комплексному технологічному трансферу в країну та синхронізувати її технологічний та соціально-економічний розвиток з рештою розвиненого світу через виробничо-новаційну діяльність МК — світових технологічних лідерів, задіяти світову технологічну дифузію. Саме їх міжнародність за визначенням робить МК засобом, належним виконавцем науково-технологічного трансферу в Україну. Успіх нових індустріальних країн, що отримали такі трансфери від розвинених країн, був закріплений тим, що вони остаточно влилися, інтегрувалися в світовий ринок і розвиваються синхронно та спільно з іншими розвиненими країнами. Таке ж завдання необхідно поставити і перед Україною.

5. Наведені потреби країни, мета, завдання, способи та засоби збалансовані.

6. Диверсифікація економіки та вирішення соціальних проблем означатиме також і політичну стабілізацію в Україні.

7. Стратегія має такі особливості:

- ✦ безстроковість з причин низької бази початку її реалізації та значного обсягу необхідних заходів;
- ✦ неможливість детального планування всіх заходів на багато років наперед через невизначеність макроекономічної ситуації та макроекономічного середовища;
- ✦ природа новаційних процесів відзначається безперервністю та безкінцевістю (Стратегія може бути діючою невизначений період часу, поки не будуть переглянуті її цілі);
- ✦ Стратегія може стати основою економічних та соціальних реформ, державного управління структурним та новаційним розвитком економіки;

- ✦ положення, зміст Стратегії являються стартовими — такими, що підлягають експертизі та коригуванню по мірі її реалізації.

II. ЕТАПИ СТРАТЕГІЇ СТРУКТУРНИХ РЕФОРМ В ЕКОНОМІЦІ ТА НОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Стратегія має важливі принципи, відносно яких вона реалізується:

1. Принцип пріоритету горизонтальної диверсифікації над вертикальною:

- ✦ горизонтальна диверсифікація — створення МК виробництв кінцевої продукції кінцевого споживання (для домогосподарств), в т.ч. продовольства (кінцевих виробництв);
- ✦ вертикальна диверсифікація (локалізація) — створення МК виробництв проміжної продукції промислового призначення (засобів виробництва, комплектуючих, напівфабрикатів, матеріалів) для кінцевої споживчої продукції, видобувних та переробних галузей (проміжних підприємств) і, фактично, максимальна локалізація виробництва споживчої продукції.

Загалом, Стратегія передбачає пріоритет горизонтальної диверсифікації над вертикальною як доцільну послідовність у справі організації впорядкованої диверсифікації, оскільки:

- ✦ першочерговість виробництва споживчих (кінцевих) товарів дасть в Україні найшвидший соціальний та споживчий ефект, імпортозаміщення;
- ✦ горизонтальна диверсифікація дасть можливість створювати тільки ті проміжні підприємства, продукція яких потрібна для виробництва кінцевої споживчої продукції, з урахуванням реальної потреби точно визначати їх потужність, уникати створення непотрібних проміжних виробництв;
- ✦ горизонтальна диверсифікація дозволить залучати до вертикальної диверсифікації проміжні МК — основних постачальників кінцевих МК та переносити їх уже налагоджену кооперацію (переділи) від видобування та переробки до кінцевого виробництва в українську економіку; таке спільне перене-

сення їх діяльності в Україні може стати додатковим аргументом для їх інвестицій в українську економіку.

Виключення з такого пріоритетного підходу можуть бути зроблені для виробництва сільськогосподарської сировини та продовольства, а також для таких загальних галузей, як енергетика, будівництво, зв'язок, транспорт. А від створення екологічно небезпечних підприємств можна взагалі утриматися.

Горизонтальна диверсифікація здійснюється протягом першого інвестиційного етапу, а вертикальна — другого інвестиційного етапу.

У разі виробничої доцільності другий інвестиційний етап в окремих галузях може розпочатися до загального завершення першого етапу, оскільки ця послідовність має не строковий характер, а логічний.

Інвестиційна та новаційна складові діяльності МК: *інвестиційна складова*, що забезпечує індустріалізацію та диверсифікацію економіки, створення виробничих підприємств як виробничо-технологічної бази майбутніх новацій; *новаційна складова*, яка забезпечує подальший розвиток створеної виробничо-технологічної бази та продукції.

Інвестиційна складова передує новаційній, хоча за своїм змістом і інвестиційна складова може вважатися нововведенням в українській економіці, оскільки створюються нові сучасні підприємства. Стратегія передбачає, що новаційна діяльність на новостворених підприємствах МК може починатися відразу ж після зачі їх в експлуатацію.

2. Принцип фінансування Урядом України інвестиційної діяльності МК («кутівля інвестицій») та новаційної діяльності МК («кутівля новацій»).

Формою спонукання, заохочення інвестиційної та виробничої діяльності МК в Україні виступає інвестиційний бонус, а новаційної діяльності — легітимне субсидювання. Для реалізації цього принципу при Кабінеті Міністрів України або Національному банку України створюється «Спеціальний фонд структур-

них реформ в економіці та новаційного розвитку України» (Спеціальний фонд) аналогічно до створення суверенних фондів. Спеціальний фонд також використовується для фінансування виконання інфраструктурних проектів та підготовки кадрів іноземними компаніями. Джерелом наповнення цього фонду виступають валютні резерви НБУ та грошова (девiзна) емiсія НБУ для купiвлi iноземної валюти на ринку. Обсяг такої емiсії у виглядi рiчного лiмiту Спецiального фонду встановлюється орієнтовно на рiвнi до 5–10 % та бiльше в складi грошового агрегату М2 на рiк або за принципом паритету кредитної емiсії та девiзної емiсії НБУ в структурi їх обороту, або за iншим принципом та пiдлягає обґрунтуванню НБУ з метою дотримання вимоги рацiональної структури монетарної трансмiсії, збереження стабiльностi фiнансової системи (за даними НБУ, станом на травень 2013 р. М2 = 819 млрд. грн. при курсi гривнi 8,05 дол. США). Ця грошова маса буде забезпечуватися додатковою продукцiєю, виробленою пiдприємствами МК в Украiнi.

Спеціальний фонд може стати фінансовою основою соціально-економічної моделі України, управління соціально-економічним розвитком через визначення та формування:

- ✦ умов (рiвня) оплати працi на нових виробництвах МК, загального рiвня доходiв населення в краiнi, формування бюджетiв та соцiальних фондiв;
- ✦ внутрiшнього попиту та споживання, розвитку виробництва.

Спеціальний фонд iснує додатково та окремо вiд бюджетного та iнших джерел фiнансування науки, освiти, новацiй, iнвестицiй. Фiнансування новацiйної дiяльностi МК зi Спецiального фонду може вiдбуватися як на безповоротнiй основi, так i на поворотнiй, але безпроцентнiй основi. Фiнансування, надане МК на поворотнiй основi, повертається в державний бюджет Украiни та спрямовується на погашення державного боргу Украiни, зниження фiскального тиску на украiнську еко-

номiку для покращення дiлового, iнвестицiйного клiмату в краiнi, фiнансування розвитку освiти, фундаментальної науки. Зi Спецiального фонду можуть також фiнансуватися проекти науково-технологiчного розвитку спiльно з iноземними урядами.

3. Принцип цикличностi Стратегiї, що означає необхiднiсть у майбутньому постiйно вiдтворювати, актуалiзовувати диверсифiкацiю економiки синхронно зi свiтовим розвитком, диверсифiкацiєю споживання.

Стратегiя реалiзується поетапно.

1. Пiдготовчий етап (до 1 року)

1.1. Органiзацiйний етап. Формування постiйно дiючої Експертної групи при Кабiнетi Міністрiв Украiни (ЕГКМ) за участi представникiв науки, Кабiнету Міністрiв, Верховної Ради Украiни, Нацiонального банку Украiни та визначення в нiй вiдуючої наукової установи. До завдань ЕГКМ належить:

- ✦ пiдготовка рiшень Кабiнету Міністрiв Украiни, проектiв законiв з реалiзацiї Стратегiї;
- ✦ контроль реалiзацiї Стратегiї, її коригування.

Очолює ЕГКМ Прем'єр-мiнiстр Украiни або Вiце-прем'єр-мiнiстр Украiни.

До завдань вiдуючої наукової установи належить:

- ✦ науково-методичне забезпечення експертної дiяльностi ЕГКМ;
- ✦ координацiя експертної роботи учасникiв та ведення документацiї ЕГКМ;
- ✦ ведення iдеологiї Стратегiї та її коригування;
- ✦ експертно-аналiтична та переговорна дiяльнiсть.

1.2. Проведення порiвняльного аналізу структури украiнської економiки вiдносно складу кошика ПКС споживання домогосподарств. Для горизонтальної диверсифiкацiї формується перелiк товарних позицiй (груп), частка iмпорту яких на ринку Украiни за останнi 2 роки перевищує 50 %. Перелiк товарних позицiй (груп) розподiляється по виробниках МК – свiтових технологiчних лiдерах – та формується перелiк МК для горизонтальної диверсифiкацiї з можливістю вибору серед них.

1.3. Проведення переговорів з МК на предмет їх інвестиційної, виробничої та новаційної діяльності в Україні, погодження прийнятних умов для цього з таких питань:

- ✦ реалізація в Україні стратегічних планів розвитку МК;
- ✦ асортимент продукції МК для виробництва та її науково-технологічного рівня;
- ✦ основні постачальники сировини, матеріалів, комплектуючих, основних фондів МК для майбутньої локалізації;
- ✦ адміністративне сприяння діяльності МК;
- ✦ підготовка технічної інфраструктури, кадрів;
- ✦ технічне регулювання;
- ✦ митний режим ввезення інвестицій;
- ✦ урядове фінансування (субсидювання) зі Спеціального фонду для створення нових виробничих підприємств МК та їх новаційної діяльності;
- ✦ тарифне та валютно-курсове регулювання;
- ✦ умови кредитування діяльності МК;
- ✦ подальша локалізація виробництва МК в Україні;
- ✦ виробнича кооперація МК з українськими підприємствами, синхронізація їх спільного стратегічного розвитку;
- ✦ створення МК науково-технологічних та новаційних підрозділів в Україні, реалізація новаційних проектів;
- ✦ науково-технологічна співпраця МК з українськими науковими та освітніми установами;
- ✦ майнові права на інтелектуальну власність;
- ✦ інші суттєві питання.

1.4. Оцінка МК за технологічним рівнем продукції та виробництва. Розробка процедури відбору МК-інвесторів. При виборі МК-інвесторів враховуються їх стратегічні, новаційні плани розвитку, рівень автоматизації виробничих процесів, оборотність новацій та ін.

1.5. Формулювання вимог до адміністративної, фінансової (в т.ч. тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності), освітньої, соціальної реформ (в т.ч. трудових відносин та пенсійної), правового, технічного регулювання тощо.

1.6. Визначення соціально-економічної моделі України як диверсифікованої новаційної економіки та соціальної політики в сферах освіти та науки, праці та пенсійного забезпечення, демографії та охорони здоров'я, екології та ін. і погодження цієї моделі з парламентськими політичними силами шляхом підписання Меморандуму про проведення соціально-економічних реформ для забезпечення її довгострокової реалізації. Підготовка Закону України про Національну (державну) програму структурних реформ в економіці та новаційного розвитку України. Підготовка нормативно-правових актів.

2. Планування горизонтальної диверсифікації (безстроково)

2.1. Планування розміщення підприємств МК, трудових та природних ресурсів; планування вирівнювання економічного розвитку регіонів, промислових кластерів, індустріальних парків, промислової інфраструктури та погодження їх з інвесторами. Визначення черговості (пріоритетів) у реалізації інвестиційних проектів кінцевого виробництва МК.

2.2. Районні та міські державні адміністрації призначаються відповідальними замовниками-виконавцями інвестиційних та новаційних проектів МК згідно з чинним законодавством України.

3. Перший інвестиційний етап, горизонтальна диверсифікація (безстроково)

3.1. Укладання договорів між Кабінетом Міністрів України та МК про реалізацію в Україні інвестиційних проектів кінцевого товарного виробництва. До суттєвих положень договорів належать:

- ✦ дані про новостворюване підприємство (асортимент продукції, потужність, розташування підприємства) та його подальший розвиток;
- ✦ орієнтовні строки початку будівництва (реконструкції) та початку роботи підприємства, виходу на проектну потужність;
- ✦ сума та порядок виплати Кабінетом Міністрів України зі Спеціального фонду інвестиційного бонусу;

- ✦ наміри МК стосовно подальшої локалізації виробництва;
- ✦ наміри МК стосовно майбутньої новаційної діяльності;
- ✦ взаємні зобов'язання МК та Уряду України стосовно реалізації проекту, створення технічної інфраструктури та підготовки кадрів, строки;
- ✦ умови ввезення інвестиції та складових для виробництва продукції;
- ✦ умови праці (оплати) на підприємстві МК;
- ✦ визначення юрисдикції судових спорів та умов зміни іноземних юрисдикцій на українську.

3.2. Планування бюджетних коштів та коштів Спеціального фонду на реалізацію інфраструктурних проектів, підготовку кадрів у межах річного ліміту Спеціального фонду.

3.3. Реалізація інвестиційних та інфраструктурних проектів, підготовка кадрів, контроль. Аналіз та коригування Стратегії. Обсяги фінансування зі Спеціального фонду, бюджетних коштів на реалізацію інвестиційних та інфраструктурних проектів та підготовку кадрів визначатимуть темпи реалізації Стратегії.

4. Планування вертикальної диверсифікації, локалізації.

4.1. Планування виробничої кооперації (основних постачальників кінцевих МК), складання переліку проміжних МК для вертикальної диверсифікації та погодження їх з працюючими кінцевими МК.

4.2. Проведення переговорів з проміжними МК (аналогічно до пп.1.3, 1.5, 2).

5. Другий інвестиційний етап, вертикальна диверсифікація (аналогічно до п.3).

6. Новаційна діяльність МК.

6.1. Розробка порядку проведення конкурсу на фінансування новаційних проектів МК зі Спеціального фонду.

6.2. Заохочення до новаційної діяльності кінцевих та проміжних МК в Україні відбувається шляхом:

- ✦ фінансування (легітимного субсидювання) створення в Україні науково-технологічних, новаційних підрозділів МК;

- ✦ фінансування (легітимного субсидювання) реалізації власних стратегічних планів новаційного розвитку МК;
- ✦ розміщення в МК Урядом України державного замовлення на НДДКР та реалізацію новаційних проектів (легітимного субсидювання).

Фінансування відбувається в межах ліміту Спеціального фонду за умови, що роботи проводяться силами українських та закордонних підрозділів МК, їх українських та закордонних партнерів, а новаційні проекти будуть реалізовані на території України.

6.3. Право на інтелектуальну власність (частку), що створюється шляхом фінансування новаційної діяльності зі Спеціального фонду на поворотній основі, підлягає оформленню. Інтелектуальна власність залишається в повному розпорядженні (у власності) МК, а балансова вартість її державної частки повертається до державного бюджету України без процентів відповідно до договору фінансування.

7. Визначення макроекономічних показників контролю, порівняння та оцінки виконання Стратегії.

Основні показники:

- ✦ відхилення курсу гривні від ПКС як показник індустріалізації та диверсифікації економіки (критерій досягнення мети Стратегії — значення співвідношення ПКС/ринковий курс гривні — більше 1);
- ✦ оборотність технологій (новацій) на українських підприємствах МК як показник ефективності Стратегії (критерій досягнення мети Стратегії — значення оборотності технологій на рівні розвинених галузевих показників);
- ✦ оборотність технологій в Україні як показник новаційності економіки (критерій досягнення мети — значення оборотності технологій на рівні розвинених країн).

Додаткові показники:

- ✦ виконання переліку товарних позицій для горизонтальної та вертикальної диверсифікації;

- ✦ висхідна динаміка обсягів виробництва продукції МК в Україні як показник індустріалізації, диверсифікації;
- ✦ висхідна динаміка ВВП України як показник індустріалізації;
- ✦ висхідна динаміка ВВП на одну особу в Україні як показник індустріалізації;
- ✦ частка імпорту у внутрішньому споживанні (ситуативно);
- ✦ висхідна динаміка рівня зайнятості населення, низхідна — для безробіття (ситуативно);
- ✦ висхідна динаміка рівня локалізації виробництва (ситуативно);
- ✦ висхідна динаміка бюджетних надходжень, формування соціальних фондів — пенсійного, освіти та науки (ситуативно);
- ✦ низхідна динаміка державного боргу України;
- ✦ низхідна динаміка фіскального тягаря на економіку (ситуативно);
- ✦ інші.

8. Стратегія здатна (завдяки створенню умов для діяльності МК) **забезпечити безстрокове та безперервне відтворення процесу диверсифікації та новаційного розвитку країни** синхронно з науково-технологічним розвитком у світі згідно з принципом її циклічності шляхом постійного контролю та виконання п.1.2. Її реалізація може привести до формування в Україні міжнародного центру новаційної активності, центру тяжіння новаторів, створення передової новаційної економіки. За таких умов виникають вимоги до новаційної та науково-технологічної експертизи ведучої наукової установи ЕГКМ.

9. У ході реалізації Стратегії будуть створені умови для коригування підсистем новаційної системи з точки зору їх наближення до реальної новаційної діяльності МК:

- ✦ система освіти отримує реальні орієнтири для визначення професійної структури та

- якості підготовки кадрів у контакті зі сучасними технологіями та виробництвом МК, на основі сучасних професійних стандартів;
- ✦ діяльність наукових установ та новаційної інфраструктури може бути інтегрована, кооперована в новаційну діяльність МК;
- ✦ в ході диверсифікації української економіки та набуття нею новаційних характеристик будуть створені нові умови для науково-технічної діяльності, а зростання бюджетних надходжень створить умови для фінансування розвитку фундаментальної науки, формування її майбутньої ролі. Нові фінансові, наукові, виробничо-технологічні, кадрові можливості країни, подоланий науково-технологічний та конкурентний розрив створять реальні можливості для реалізації пріоритетів розвитку на основі форсайтних досліджень шляхом розміщення державного замовлення на НДДКР та реалізації новаційних проектів на найвищому світовому рівні.

10. Сучасна інвестиційна, новаційна та виробнича діяльність — це складний, витратний та тривалий у часі процес, який для успішності вимагає безумовного виконання всіма його учасниками своїх зобов'язань та потребує належних правових гарантій. Без проведення в Україні відповідних адміністративної та судової реформ, що надали би ці гарантії, така діяльність неможлива. Тому для забезпечення та захисту діяльності МК в Україні до проведення належних змін у зазначених сферах слід використовувати судові юрисдикції, пропоновані МК.

11. Реалізація Стратегії створює наукову та матеріальну базу для розвитку суспільства знань, високого рівня соціальних гарантій та стандартів, що самі по собі являють основу для подальшого всебічного розвитку країни.

Ю.П. Курза

СТРАТЕГИЯ СТРУКТУРНЫХ РЕФОРМ
В ЭКОНОМИКЕ И НОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
УКРАИНЫ

Проведен анализ экономического, научно-технологического, новационного статуса Украины и государственной политики в этих сферах с точки зрения научно-технологического, конкурентного разрыва и оборотности технологий (новаций). Предложена стратегия по созданию новой диверсифицированной новационной экономики путём научно-технологического трансфера силами международных компаний — мировых технологических лидеров.

Ключевые слова: трансфер, конкурентный разрыв, диверсификация, приоритет, новация, инвестиция, стратегия.

Yu. Kurza

THE STRATEGY
FOR STRUCTURAL REFORMS
IN THE ECONOMY AND NOVATION
DEVELOPMENT OF UKRAINE

The economic, scientific, technological, novative status of Ukraine and state policy in this area is analyzed from the standpoint of scientific, technological, competitive gap and technology (innovation) negotiability. Strategy to create a new diversified novative economy through scientific and technological transfer by international companies — the world's technological leaders, is proposed.

Key words: transfer, competitive gap, diversification, priority, novation, investment, strategy.